

הציור כתחביב

וינסטון צ'רצ'יל

בראשית קיץ 1915, בעיצומה של מלחמת העולם הראשונה, עמד וינסטון צ'רצ'יל (1874–1965) באחת מנקודות השפל של הקריירה שלו. כהונתו כשר הימיה באה לקצה במאי אותה שנה לאחר שהואשם על ידי המפלגה השמרנית באחריות למערכה הצבאית הרת האסון בחצי האי גליפולי, אשר קיפחה את חייהם של יותר מעשרים אלף חיילים בריטים. צ'רצ'יל נותר חבר קבינט, אך הסמכויות הביצועיות ניטלו ממנו בפועל והוא מצא עצמו חסר השפעה וכמעט חסר תעסוקה, בעת שארצו הייתה שרויה במאבק איתנים. מדוכא, משועמם ואכול מרירות ביקש צ'רצ'יל להסיח את דעתו מן המצב העגום ושלח את ידו בתחביב חדש – הציור. עד מהרה נכבש בקסמיה של פעילות פנאי זו ואף גילה בה כשרון לא מבוטל. למרבה האירוניה, ברבות הימים עתיד אותו פוליטיקאי בריטי מתוסכל שפנה לציור להתייב מול אדולף היטלר, הצייר האוסטרי המתוסכל שפנה לפוליטיקה, ולרשום לזכותו את אחד הדפים המפוארים ביותר בהיסטוריה של העולם החופשי.

המאמר "הציור כתחביב" הופיע במקורו בכתב העת סטראנד בינואר 1922. זוהי פנינה של כתיבה מלאת חיוניות והומור, הממחישה היטב כמה מתכונות אופיו הבולטות של צ'רצ'יל – ובהן גם נטייתו להתייחס לכל פעילות, רגועה ושלווה ככל שתהיה, כאל מבצע צבאי. ואולם, מעבר לערכו האנקדוטלי של המאמר, הוא מהווה בראש ובראשונה מזמור תהילה ליופיו ולססגוניותו של העולם, וככזה הוא עשוי לשמש מקור השראה לקוראים שהתרגלו להבחין רק בגווניו של אפור.

תרופות רבות מוצעות כמזור לדאגה ולמתיחות יתר, שמהן סובלים אנשים הנדרשים למלא תפקידים רבי היקף ולשאת באחריות כבדה במשך פרקי זמן ארוכים. יש הממליצים על פעילות גופנית ואחרים על מנוחה. יש המיעצים לצאת למסעות ויש המורים על פרישה למפלט מרוחק. יש המשבחים

את הבדידות ואחרים את ההנגה. כל הפתרונות הללו עשויים בלי ספק למלא את התפקיד המבוקש, בהתאם למזגו האישי של האדם הנדרש להם. אבל הגורם הקבוע והמשותף לכולם הוא השינוי.

השינוי הוא המפתח. יכול אדם לשחוק חלק מסוים מדעתו באמצעות שימוש חוזר ונשנה בו בדיוק כפי שיכול הוא לשחוק את מרפקי מעילו. אבל בכל זאת יש הבדל בין התאים החיים של המוח ובין חפצים דוממים: את מרפקי המעיל המרוטים אי אפשר לתקן באמצעות שפשוף השרוול או הכתף; אבל חלקיה העייפים של הדעת יכולים לנוח ולהתחזק לא רק באמצעות מנוחה, אלא גם הודות לשימוש בחלקים אחרים. לא די בכיבוי האורות הזורחים על תחום העניין העיקרי והרגיל; יש להאיר תחום עניין חדש. אין טעם לומר ל"שרירים המנטליים" העייפים – אם יורשה לי לטבוע ביטוי כזה – "אתן לכם מנוחה הגונה", "אצא לטיול רגלי ארוך", או "אשכב ולא אחשוב על כלום". המוח יתמיד בעסקנותו כמקודם. אם שקל ומדד, ימשיך לשקול ולמדוד. אם דאג, ימשיך לדאוג. רק כשתאים חדשים נקראים לפעילות, כשכוכבים חדשים נעשים אדוני הרקיע, רק אז מתאפשרת ההקלה, המנוחה והחלפת הכוח.

פסיכולוג אמריקני מוכשר אמר פעם, "הדאגה היא עווית של הרגש; הראש נאחז במשהו ומסרב להרפות". במצב כזה אין שום טעם להתווכח עם המוח. ככל שהרצון עז יותר, המשימה עקרה יותר. האפשרות היחידה היא להגניב בעדינות משהו אחר אל לפיתתו העוויתית. ואם אותו משהו אחר נבחר כראוי, אם הוא אכן נשטף באורו של תחום התעניינות שונה, אזי בהדרגה, ופעמים רבות במהירות רבה למדי, מתרופפת האחיזה הישנה והמוגזמת ומתחיל תהליך ההתאוששות והתיקון.

טיפוחם של תחביבי ושל תחומי עניין חדשים הוא אפוא צורך ראשון במעלה לאישי ציבור. אבל אין זה דבר שאפשר לבצעו ביום אחד או לאלתר במהירות בכוח הרצון בלבד. צמיחתם של תחומי עניין חלופיים היא תהליך ממושך. תחילה יש לבחור בקפידה את הזרעים; עליהם ליפול על קרקע פורייה; ואז יש לטפחם בשקידה אם רוצים אנו שפירותיהם המְחִיִּים יעמדו לרשותנו בשעת הצורך.

כדי להיות מאושר ובטוח באמת ובתמים, צריך אדם שיהיו לו שניים-שלושה תחביבים לפחות, ועל כולם להיות אמיתיים. אין טעם להתחיל לומר בשלב מאוחר בחיים: "עכשיו אתחיל להתעניין בזה או בזה". ניסיון כזה רק יחריף את המתח הכרוך במאמץ המנטלי. אדם עשוי לרכוש ידע רב בנושאים שאינם קשורים בשגרת עבודתו, ובכל זאת לא יפיק מכך אלא תועלת מזערית

או הקלה מעטה בלבד. אין טעם לעשות את מה שאוהבים; צריך לאהוב את מה שעושים. באופן כללי אפשר לחלק את בני האדם לשלושה סוגים: אלה שעמלים עד מוות, אלה שדואגים עד מוות ואלה שמשתעממים עד מוות. אין טעם להציע לעובד הכפיים, המותש משבוע קשה של זיעה ומאמץ, לשחק כדורגל או בייסבול בשבת אחר הצהריים. אין טעם להזמין את הפוליטיקאי או את בעל המקצוע או את איש העסקים, שעבד או דאג לעניינים רציניים במשך שישה ימים, לעבוד או לדאוג לעניינים טפלים בסוף השבוע.

אשר לאומללים שבכוחם להשביע כל גחמה, להניח ידיהם על כל דבר נחשק ולשלוט על כל מה שיחפצו בו – מבחינתם כל תענוג חדש, התרגשות חדשה, אינם אלא רוויה נוספת. לשווא יתרוצצו ממקום למקום בניסיון לברוח מן השעמום הנקמני על ידי המולה ותזזית גרידא. עבורם המשמעת, בצורה זו או אחרת, היא הנוח המבטיח ביותר.

אפשר לומר גם שבני האדם הרציונליים, החרוצים והמועילים מתחלקים לשני סוגים: סוג אחד, אלה שעבודתם היא עבודה והנאתם היא הנאה; וסוג שני, אלה שעבודתם והנאתם חד הן. משני הסוגים האלה, הראשונים הם הרוב. יש להם פיצוי משלהם. השעות הארוכות במשרד או במפעל מניבות לא רק דמי מחיה, אלא גם רעב חריף להנאה – אפילו בצורותיה הפשוטות והצנועות ביותר. אבל אנשים מן הסוג השני הם ילדיה האהובים של אלת המזל. חייהם שרויים בהרמוניה טבעית. עבורם שעות העבודה לעולם אינן ארוכות דיין. מבחינתם כל יום הוא חג, ואילו חגים רגילים מתקבלים בתרעומת, כהפרעות כפויות בעיצומה של חופשה מרתקת. ברם, שני הסוגים כאחד נזקקים לנקודת מבט חלופית, לשינוי אווירה, לתיעול המאמץ לכיוון שונה. למעשה, ייתכן בהחלט שדווקא אלה שעבודתם היא גם הנאתם זקוקים יותר מאחרים לאמצעי שיסלק אותה מדעתם מזמן לזמן.

ב

הסחת הדעת השכיחה ביותר היא הקריאה. מיליוני אנשים מוצאים נחמה רוחנית בתחום רחב ומגוון זה. אין דבר שממלא את לבו של אדם יראת כבוד רבה יותר מאשר הספרייה. ספרים "אחדים" – כך הגדיר הלורד מוֹרְלִי כל מספר נמוך מחמשת אלפים – עשויים לתת תחושה של נחמה ואפילו

של סיפוק. אבל יום אחד בספרייה, אפילו צנועת מידות, מפיג במהירות את האשליות הללו. אתה משוטט בה, מוריד ספר אחר ספר מן המדפים ומהרהר במצבור הידע והחכמה העצום והמגוון עד בלי די שהמין האנושי אצר ושימר, ותחושה של 'ראָה מהולה בעצב מסלקת מלבך כל שמץ של גאווה. אתה סוקר את התצוגה האדירה של חכמים, קדושים, היסטוריונים, מדענים, משוררים ופילוסופים, ענקי רוח שאדם אחד לעולם לא יספיק להעריך את אוצרותיהם – לא כל שכן להפיק מהם הנאה – ומיד משתלטת על רוחך ונפשך המודעות לקוצר ימינו כאן.

חשבו על כל הסיפורים הנפלאים שסופרו, וסופרו היטב, שלעולם לא תקראו. חשבו על כל החקירות המדוקדקות בעניינים כבדי משקל, שלעולם לא תקחו בהן חלק. חשבו על כל הרעיונות המשמחים או המטרידים שלעולם לא ייוודעו לכם. חשבו על כל המפעלים האדירים שהושלמו למענכם, ושלעולם לא תיהנו מפירותיהם. אך מן המלנכוליה הזאת נובעת גם שלווה. המתקיות המרירה של הייאוש חדור ההערצה מתמוססת לתחושה נעימה של השלמה כפויה, שממנה אנחנו פונים בחשק מחודש אל ההבלים הקלילים יותר של החיים.

"מה אעשה בכל ספריי?" הייתה השאלה; והתשובה, "קרא אותם", פיכחה את השואל. אבל אם אינך יכול לקרוא אותם, לכל הפחות אחוז בהם, לטף אותם. הצץ בהם. הנח להם שייפתחו היכן שייפתחו. קרא מן המשפט הראשון שילכוד את מבטך. ואז פְּנָה לספר אחר. ערוך מסע של תגליות, בדוק את עומקם של אוקיאנוסים לא-נודעים. השב אותם אל המדף במו ידיך. סדר אותם על פי תכנית משלך, כך שאם אינך יודע את תוכנם, לפחות תדע את מיקומם. אם אינם יכולים להיות רְעִיָּה, הנח להם, מכל מקום, להיות מכריך. אם אינך יכול להכניסם אל מעגל חיך, לפחות אל תמנע מהם ניד ראש של הכרה.

טעות לקרוא יותר מדי ספרים טובים בגיל צעיר. איש אחד אמר לי פעם שקרא את כל הספרים החשובים. לאחר שחקרתי אותו בעניין, ניכר שאכן קרא רבים, אבל דומה שלא הטביעו בו חותם. כמה מהם הבין? כמה מהם חלחלו אל תוך רוחו? כמה מהם רוקעו על סְדְנִי דעתו ואז נערכו בנשקייה של כלים בוהקים, מוכנים לשימוש?

לא כדאי לקרוא ספר בשלב מוקדם מדי בחיים. ההתרשמות הראשונה היא החשובה ביותר; ואם אין בה אלא רושם פעוט, יתכן שאי-אפשר יהיה לקוות ליותר ממנה. בחינה שנייה מאוחרת עלולה להירתע מִשְׁטח שאובן כבר בעקבות מגע מוקדם מדי. צעירים צריכים להיזהר בחומר הקריאה שלהם כשם שזקנים נזהרים במזונם. אל להם לאכול יותר מדי. עליהם ללעוס היטב.

כיוון שהשינוי הוא מרכיב מכריע בהסחת דעת מכל סוג, מן הסתם יהיה מרגיע ומרענן יותר לקרוא בשפה שונה מזו שבה נעשית שגרת עבודתך. ידיעת שפה שנייה, ולו ברמה שדי בה לקריאה מהנה, היא יתרון מוחשי. לעתים קרובות מדי להוטים מחנכינו ללמד ילדים שפות שונות רבות כל כך, עד שלעולם אין הם מתקדמים מספיק באחת מהן כדי להפיק מלימודיהם תועלת או הנאה כלשהי. הילד לומד די לטינית לתעב אותה; די יוונית לעבור את הבחינה; די צרפתית להגיע מקלה לפריז; די גרמנית להציג דיפלומה; די ספרדית או איטלקית להבחין בין השתיים; אבל לא די מאף אחת מהן כדי להבטיח לעצמו את הברכה העצומה שביכולת לגשת אל ספרות שנייה. בַּחֲרוּ היטב, בחרו בחכמה, ובחרו שפה אחת. התרכזו בזו האחת. אל תשבועו נחת עד שתמצאו את עצמכם קוראים בה הנאה אמיתית. קריאה לשם הנאה בשפה אחרת מִרְפָּה את השרירים המנטליים; היא מְחִיה את הדעת באמצעות רצף שונה של רעיונות ושל דגשים. עצם צורתה של הלשון מעוררת לפעילות תאי מוח אחרים, ומקלה באופן היעיל ביותר את עייפותם של אלה המצויים בשימוש יומיומי. אפשר לדמיין כי אדם התוקע בחצוצרה למחייתו ישמח לנגן בכינור להנאתו. כך הוא הדבר גם באשר לקריאה בשפה שאינה שפתך.

אבל קריאה ואהבת ספרים על מגוון צורותיהן השונות סובלות ממגרעת רצינית אחת: הן קרובות מדי לשגרת יומם של פועלי־המחשבה מכדי לספק את מרכיב השינוי והניגוד, החיוני להקלה אמיתית. כדי להשיב את האיזון הנפשי עלינו להפעיל אותם חלקי דעת המכוונים את העין ואת היד כאחד. רבים מצאו תועלת בתרגול מלאכה כלשהי להנאתם: נגרות, כימיה, כריכת ספרים ואפילו בנאות – אם אדם מתעניין בהן ומוכשר בהן – יביאו הקלה של ממש למוח התשוש. אבל העיסוקים הטובים מכולם והקלים ביותר לרכישה הם הרישום והציור על שלל צורותיהם. אני רואה עצמי בר־מזל על שבשלב מאוחר בחיי הצלחתי לפתח את הטעם והתחביב החדש הזה. הציור בא לעזרי בשעת מבחן קשה ביותר, ובדפים הבאים אנסה לבטא את הכרת הטובה שאני חש כלפיו. הציור הוא כמו בת־לוויה שאפשר לקוות לצעוד אתה חלק גדול מנתיב החיים:

אין לשנים שליטה בה; ההרגל

לא יתפיל את רב־גוניותה האינסופית²

אחד־אחד נפסלים ענפי הספורט הנמרצים והמשחקים התובעניים. מאמצים יוצאי דופן נקנים במחיר של עייפות רבה וממושכת. השרירים נוטים להיחלש

ורגליים וידיים מאבדות מזרזותן; סיבולת הנעורים והבגרות עלולה להתברר כלא־מהימנה. אך הציור הוא רַע שאינו תובע תביעות מוגזמות, שלא מעורר אותך לפעילויות מתישות, ידיד נאמן הפוסע לצדך גם כשצעדיך נחלשים, וַבְּדִיו נתלים כמסך להסתירנו מעיניו הקנאיות של הזמן, או מהתקדמותה הזועפת של התשישות.

אשרי הציירים, כי לא ירגישו בדידות. אור וצבע, שלוה ותקווה, יארחו להם לחברה עד סוף יומם – או כמעט עד סופו.

ג

ל הגיע לגיל ארבעים בלי לגעת אי פעם במכחול או לשחק בעיפרון; לראות בעיניים שכבר בָּשְׁלו את המסתורין הגדול במלאכת ציורן של תמונות מכל סוג; להביט בהשתאות בציורי הגיר של אמן המדרכות; ואז למצוא את עצמן פתאום צולל לתחום עניין ומעש חדש ועמוק, עם צבעים ופְּלִטוֹת ובדים, ולא לומר נואש לנוכח התוצאות – הרי זו חוויה מדהימה ומעשירה. אני מקווה שגם אחרים יזכו להתנסות בה. אשמח אם שורות אלו יניעו אחרים לנסות את שניסיתי אני, ואם מקצתם, לפחות, ימצאו עצמם נהנים מתחביב חדש וכובש שישמח את לבם, בלי שיהיה כרוך בפגיעה אלימה באדם או בחיה.

אני מקווה שאיני חוטא כאן ביוהרה יתרה: שכן אין נושא שבו אני מרגיש צנוע יותר, ובה בעת גם טבעי יותר. איני מתיימר להסביר כיצד לצייר, אלא רק כיצד להפיק מכך הנאה. אל נא תשפטו את מאמציי אלה בעין ביקורתית ומתנשאת. קנו לכם קופסת צבעים ונסו בעצמכם. אם דרוש לכם דבר מה להעביר בו את זמנכם הפנוי, להסיח את דעתכם משגרת היום־יום, להאיר את חופשותיכם – אל נא תיחפזו להסיק שלא כאן יימצא מבוקשכם; אפילו בגיל מתקדם כארבעים. חבל מאוד יהיה לשרך רגליים או לדשדש בשעות הפנאי במשחק גולף או ברידג', בבטלה, בשוטטות, בהעברת משקל מרגל לרגל, בתהייה מה לעשות לכל הרוחות – כגורלם, של כמה אומללים אולי – כשבכל הזמן הזה, אילו רק ידעתם, מצוי בהישג ידכם עולם חדש ומופלא של מחשבה ומלאכה, גן שטוף שמש בוהק באור ובצבע, שהמפתח אליו טמון בכיס חולצתכם. עצמאות במחיר שווה לכל נפש, מְתֵקֵן תענוגות נייד ומתמיד, מזון ואימון רוחני חדש, הרמוניות וסימטריות ישנות בשפה שונה בתכלית, עניין נוסף בכל מראה שכית,

עיסוק לכל שעה בַּטְלָה, מסע בלתי פוסק של גילוי מהפנט – כל אלה הם פרסים יקרי ערך. ודא היטב לפני שתחליט שאין הם שלך. שהרי אם תנסה ותיכשל, לא ייגרם נזק רב. גן הילדים יחטוף את מה שהסטודיו ידחה. ואז תמיד תוכל לצאת ולהרוג איזו חיה, להשפיל יריב על מסלול הגולף, או לעשוק חבר על פני שולחן הביליארד. מצבך לא יורע משום בחינה שהיא. נהפוך הוא – הוא ישתפר פלאים. ותדע מעל ומעבר לכל ספק שזה מה שצריך אתה באמת לעשות בשעות הרגיעה שלך.

מאידיך גיסא, אם תפנה – אפילו בשלב מאוחר בחיים – לתור בשטח זר שמידתו אינסופית, דע שהתכונה הראשונה הדרושה לכך היא תעוזה. אין די זמן לגישה השקולה. שנתיים של שיעורי רישום, שלוש שנים של העתקת חיתוכי עץ, חמש שנים של תבניות גבס – כל אלה נועדו לצעירים. להם יש די והותר כוח לשאת בזה. התשתית היסודית הזאת נועדה למי שהדחף התעורר בו בשחר נעוריו, למי שמסוגל להפוך את הציור לייעוד מרכזי בחייו. האמת והיופי, המאפיינים את הקו והצורה שמפיק מכחולו של האמן האמיתי בכל תג ותו ביצירתו, מוכרחים להתבסס על חניכה ממושכת, קשה ושקדנית, ועל נוהג שגרתי כל כך שנעשה לטבע שני. אל לנו להיות שאפתנים מדי. איננו יכולים ליחל ליצירות מופת. די לנו בסיבוב מהנה בקופסת צבעים. ולשם כך לא נחוצה לנו אלא תעוזה.

כעת אספר על ניסיוני האישי. כשעזבתי את הימיה בסוף מאי 1915 נשארתי חבר בקבינט ובמועצת המלחמה. במעמד זה ידעתי הכל ולא יכולתי לעשות דבר. החלפת הפעילות הביצועית המאומצת של ימי העבודה בימיה בחובותיו המצומצמות של היועץ הותירה אותי ללא אוויר. כמו מפלגים שנשלה מן המעמקים, או צוללן שעלה מהר מדי אל פני המים, חישובו עורקיי להתפוצץ מנפילת הלחץ. חוסר מנוחה עז פקד אותי, ולא היה בידי כל אמצעי להקל אותו; היו לי עמדות נחרצות, ושום סמכות להוציאן אל הפועל. נאלצתי לצפות בזניחתן האומללה של הזדמנויות גדולות, וביישומן העלוב של תכניות אשר השקתי בעצמי והאמנתי בהן בכל לבי. היו לי שעות ארוכות של פנאי נדיר בתכלית, שבמהלכן יכולתי להרהר בהתפתחותה המפחידה של המלחמה. בָּרָגַע שבו כל עצב מעצבי שולהב לפעולה, נכפה עליי להישאר בחזקת צופה בטרגדיה, משקיף שהוצב למרבה האכזריות בשורה הראשונה. ואז באה לעזרי מוזת הציור – בחסדה ובאצילותה, שהרי היא לא חבה לי דבר – ושאלה, "האם תמצא תועלת בצעצועים האלה? יש אנשים שמוצאים בהם הנאה".

ניסויים אחדים שערכתי ביום ראשון בכפר בקופסת צבעים של ילדים
הניעו אותי לרכוש בבוקר המחרת מערכת שלמה לציור בשמן.

לאחר רכישת הצבעים, כן הציור והבד, הצעד המתבקש הבא היה להתחיל.
אבל איזה צעד! הפֶּלְטָה נצצה בחרוזי צבע; הבד נפרש נקי ולבן; המכחול הריק
היה תלוי באוויר, הֶרָה ייעוד, מהסס. ידי כמו נבלמה בידי וטו אילם. אבל
השמים הרי היו אז כחולים לגמרי, אפילו כחולים-חיוורים. לא היה כל ספק
שצריך למרוח בחלקו העליון של הבד צבע כחול מעורב בלבן. לא היה צורך
בכל הכשרה אמנותית כדי להבין זאת. נקודת המוצא הזאת הייתה פתוחה לכל.
וכך, בזהירות רבה, ערבבתי מעט צבע כחול על הפֶּלְטָה במכחול דק מאוד, ואז,
בעדינות אין קץ, סימנתי סימן בגודל של אפון בערך על המגן הצחור, הנעלב.
זו הייתה קריאת תיגר, קריאת תיגר מכוונת; אבל מאופקת כל כך, הססנית כל
כך, משותקת כל כך, עד שבעצם כמעט לא הייתה ראויה לתגובה. ברגע ההוא
נשמע רעם קולה המתקרב של מכונית בשביל הגישה. וממרכבה זו ירדה בזריזות
ובקלילות לא אחרת מאשר אשתו המחוננת של סר ג'ון לִיִּיֶּבְרִי.³ "ציור! אבל למה
אתה מהסס? תן לי מכחול – את הגדול". טבילה בתוך הטרפנטין, נעיצה לתוך
הכחול והלבן, שכשון גועש על הפֶּלְטָה – ששוב לא עמדה בניקיונה – ואז כמה
משיכות וצלפיות רחבות ועזות של כחול על הבד הנרתע באימה גלויה. הכל
יכלו לראות שאינו מסוגל להכות חזרה. שום גורל אכזר לא השיב בנקמה על
מפגן האלימות הזה. הבד גיחך מול עיניי בחוסר אונים. הקסם נגז. העכבות
הוסרו. אחזתי במכחול הגדול ביותר והתנפלתי על קרבני בחמת זעם מטורפת.
מעולם לא חשתי שוב יראת כבוד כלפי הבד.

כולם מכירים את התחושה הזאת שפוקדת אותך כשאתה עומד רועד על
המקפצה, את ההלם כשאויב-אוהב מתגנב מאחוריך ומשליך אותך אל תוך הזרם,
ואת הלהט הנלהב שמרטיט אותך כשאתה מגיח חסר נשימה מן המצולות.
הפתיחה הנועזת הזאת, ההיזרקות היישר אל לב העניין, היא כשלעצמה חלק
גדול מאוד מאמנות הציור. אבל זה לא הכל.

בשמן לצייר

קשה ביותר

אבל טוב שבעתיים

מלצייר במים.⁴

אין בכוונתי להמעיט בערכם של צבעי המים; אבל באמת דבר לא ישווה
לצבעי שמן. השמן הוא מדיום שמעמיד לרשותך כוח אמיתי, אם רק תגלה כיצד

להשתמש בו. יתר על כן, קל יותר להתקדם באמצעותו מאשר בצבעי מים. ראשית, קל יותר לתקן טעויות. הנפה אחת של סכין הפלטה "מרימה" מהבד את הדם והדמעות של הבוקר ומאפשרת לך להתחיל מבראשית; לאמיתו של דבר, הבד רק משביח תחת החותם הקודם. שנית, אפשר לגשת אל הבעיה מכל כיוון. אין צורך בהתקדמות המסורבלת כלפי מטה, מלובן הדף אל הגוון הכהה ביותר. תוכל להכות בכל מקום שמתחשק, להתחיל, אם תרצה, בארגון מרכזי מתון של גוני ביניים, ואז לזרוק פנימה את הצבעים הקיצוניים ברגע הפסיכולוגי המתאים. ולבסוף, הצבע עצמו הוא חומר שנועים כל כך להתעסק בו (אם אינו מגיב בכעס). אפשר, אם רוצים, לבנות אותו שכבה על גבי שכבה. אפשר לנסות ולנסות בלי הפסקה. אפשר לשנות תכניות בהתאם לתביעות הזמן ומזג האוויר. וזכור, תמיד אפשר לגרד הכל.

לצייר סתם כך, הרי זו הנאה גדולה. הצבעים יפים לעין, ונעים ללחוצן אותם מן השפופרת. עצם היכולת להתאימם, ולו באורח גס, למה שרואות עיניך, מרתקת ומכשפת בעליל. אם לא ניסית – עשה זאת לפני שתמות. ככל שנשתחרר בהדרגה מקשיי הבחירה של הצבעים הנכונים ומריחתם במקומות הנכונים ובדרך הנכונה, נידרש להביא בחשבון שיקולים רחבים יותר. נתחיל לראות, למשל, שמלאכת הציור דומה ללחימה בקרב; והניסיון לצייר ציור, אני מניח, דומה לניסיון להילחם בקרב. למעשה, הוא מלהיב יותר מלחימה מוצלחת. אבל העיקרון זהה. מדובר בבעיה המזכירה את הקושי שבפיתוחו של טיעון ארוך, מבוסס ומורכב, אשר בין שחלקיו מעטים ובין שהם רבים מספור, שולטת בו אחדות רעיונית אחת. וסבורים אנו – אף שלא לי לומר זאת – שיצירת ציור מופת דורשת בוודאי תבונה נעלה. חייבת להיות בה ראייה חובקת-כל שמציגה את ההתחלה ואת הסוף, את המכלול ואת כל חלקיו, כרושם מידי יחיד שזכרו נשמר במחשבה. כשמשתכלים בציוריו הגדולים של טרנר⁵ – בדים שרוחבם וגובהם יארדים שלמים – ורואים שכולם עשויים מקשה אחת ומייצגים רגע יחיד בזמן, שכל פרט מאינספור פרטיהם, מזערי, מרוחק ושולי ככל שיהיה, מוצג בטבעיות ובקנה המידה והיחס ההולמים אותו, בלא מאמץ, בלא סילוף – איננו יכולים שלא לחוש בנוכחותה של התגלות אינטלקטואלית המשתווה באיכותה ובעוצמתה להשיגים הגדולים ביותר של מפעלות המלחמה או של החקירות המדעיות והפילוסופיות.

בכל קרב נזקק המפקד העליון בדרך כלל לשני דברים: ראשית, לתכנית טובה עבור צבאו, ושנית, לכוח עתודה חזק. שניים אלה הכרחיים גם לצייר. כדי לתכן תכנית יש לתור היטב את הארץ שבה עתיד הקרב להיערך. שדותיה,

הריה, נהרותיה, גשריה, עציה, פרחיה, אווירה – כל אלה תובעים ומתגמלים בחינה קפדנית מנקודת מבט מיוחדת. מדהים לגלות מה רבים הפרטים בנוף, ובכל אובייקט ואובייקט בו, שמעולם לא הבחנת בהם קודם לכן. וזהו תענוג ועניין חדש ועצום, המקנה טעם נוסף לכל טיול ולכל נסיעה. צבעים רבים כל כך על צלע ההר, שכל אחד מהם נראה שונה בצל ולאור השמש; השתקפויות זוהרות כל כך בבריכה, שכל אחת מהן בהירה בדרגה אחת ממקורה; אורות יפים כל כך שמזהיבים או מכסיפים משטחים או קווי מתאר, כולם בצבעים מרהיבים בחיורונם, ורוד, כתום, ירוק או סגול. מצאתי את עצמי מבחין אינסטינקטיבית, אגב צעידה, בגווני ובתוויו של עלה, בצללי הרים חולמניים, בתחרה המרהיבה של ענפי החורף, בצלליות החיבורות של אופקים רחוקים. חייתי יותר מארבעים שנה ומימי לא הבחנתי במשהו מכל זה, מלבד באופן כללי, כפי שעשוי אדם להביט בהמון ולומר "מה רבים האנשים פה!"

אני חושב שהתחושה המועצמת הזאת של צפייה בטבע היא אחת ההנאות העיקריות שנפלו בחלקי באמצעות הניסיון לצייר. אוהבי אמנות רבים רכשו מן הסתם את ההנאה הזאת בלי לשלוח ידם בציור בעצמם. אבל נדמה לי שדבר לא יגרום לך לצפות במהירות כזאת או בעמקות כזאת כמו הצורך להתמודד עם הקושי שבייצוג הדבר הנצפה. ושים לב: אם אמנם תצפה באותו דבר עצמו באופן מדויק ומעודן, ואם אמנם תנצור את שראו עיניך, ולו בהתאמה סבירה, תתבטא התוצאה על הבד בצייטנות מפליאה. אפילו אם תלכוד ותבטא כראוי ארבעה או חמישה מאפיינים מרכזיים בלבד, אלה כשלעצמם יפצו על הרבה כישלונות וחצאי הצלחות. השב תשובה מלאה ונכונה על חמש שאלות גדולות מכל מאות השאלות שבדרך הבחינה, וגם אם לא תזכה בפרס, לפחות לא תובס כליל.

אבל לשם גיבוש תכניתו צריך הגנרל לא רק להכיר את שדה הקרב, אלא גם ללמוד את הישגיהם של מצביאים גדולים מן העבר. עליו לאסוף את התצפיות בשדה המערכה ולהשוותן לאירועים דומים שטופלו בידי מפקדים מפורסמים. אז מוצאות להן הגלריות של אירופה עניין חדש לענות בו – ומבחינתי, לפחות, מדובר גם בעניין מעשי להפליא: "כך, אפוא, צייר זה מפל. בדיוק, והנה שם אותו אור שראיתי בשבוע שעבר במפל ההוא". וכן הלאה. אתה רואה את הקושי שהביך אותך אתמול; ונוכח באיזו קלות התגבר עליו צייר דגול או אפילו סתם אמן מיומן. לא זו בלבד שתצפיתך בטבע משתפרת ומתפתחת באופן מוחשי, גם ביצירות המופת של האמנות אתה מביט כעת בעין מנתחת ומבינה.

העולם כולו נפתח לפניך על כל אוצרותיו. הדברים הפשוטים ביותר ניחנו ביופי משלהם. כל גן צופן בחובו אינספור בעיות מרתקות. כל אדמה, כל פלך, מספרים סיפור משלהם. אדמות רבות שונות זו מזו מבחינות רבות כל כך, וכל אחת מציגה גרסאות מענגות של צבע, אור, צורה וצלילות. מובן אפוא כי הצופה החמוש בקופסת צבעים אינו יכול להשתעמם, אינו יכול לשבת במנוחה, אינו יכול "לקחת את הזמן". אלי הטוב, מה רבים הם הדברים הראויים להתפעלות ומה מועט הזמן הקצוב לכך! הנה בפעם הראשונה מתחיל אדם להתקנא במתושלח. אין ספק שלפני כן הקל ראש בהזדמנויות שנקרו לפניו.

אבל המצביאים הגדולים הצטיינו בדרך כלל גם בשמירת כוחות העתודה שלהם לשימוש בשעת הצורך. ככלות הכל, אחרי שהוטלו למערכה כוחות העתודה האחרונים, תם תפקידו של המצביא. אם אלה אינם מכריעים את הקרב, אין לו עוד דבר לתת. לא נותר אלא להפקיד את האירוע ביד המזל והכוחות הלוחמים. אבל אלה האחרונים, בהעדר הוראות מלמעלה, נוטים להסתבך בערבוביה עגומה, להיבלל יחדיו באנדרלמוסיה נוראה, בלא סדר או תכנית – ולפיכך גם בלא תוצאה. המון האדם כשלעצמו מאבד כל ערך. גם המכחול העבה ביותר, הצבעים הבוהקים ביותר, אינם מסוגלים עוד לעשות כל רושם. שדה המערכה הציורי נעשה לים של בוך, מצועף בחסדו של ערפל המלחמה. ניכר שאירעה בו מפלה גדולה. המצביא אמנם צולל בעצמו פנימה ומגייח מגואל, כפי שקורה לעתים, אך הוא לא יציל את היום.

כוחות העתודה בציור הם הפרופורציות או היחסים. וכאן פוסעת אמנותו של הצייר בנתיב שבו עוברות כל ההרמוניות הגדולות של המחשבה. בקצה אחד של הפלטה נמצא הלבן, באחר השחור; ואף אחד מהם לעולם אינו משמש בצורה "נקייה". בין שני הקצוות הקשיחים צריכה להימצא כל הפעילות, צריכה להיווצר כל העוצמה הדרושה. השחור והלבן כשלעצמם, בעמדם זה כנגד זה, אינם מעוררים רושם רב; ואף על פי כן אין ניגוד טהור כניגודם. אחרי שניסית ונכשלת שוב ושוב, נפלא להיווכח באיזו קלות וביטחון יכול האמן האמיתי לייצר כל אפקט של אור וצל, של שמש ואפלה, של ריחוק וקרבה, באמצעות הבעה נאותה של היחסים בין המישורים והשטחים השונים שבהם הוא מטפל. נדמה שהדבר מבוסס על תחושה של פרופורציה, אשר אומנה ללא ספק בידי הניסיון, אבל במהותה היא בעצם ביטוי צונן למעלות רוחניות. ויש להניח שאותה עין הרוח אשר מסוגלת לסקור ולהעריך ולהכתיב את ערכו של ציור גדול באמת במבט מקיף אחד, בהבזק אחד של תפיסה בו זמנית והומוגנית, תהא מסוגלת – לאחר היכרות כלשהי עם הטכניקה המסוימת – לחוות דעה מוצקה גם על כל

פעילות נעלה אחרת של התבונה האנושית. עניין זה בוודאי היה נכון בנוגע לאמנים האיטלקים הגדולים.

כתבתי זאת כדי להראות עד כמה מגוונים הם התענוגות המזומנים למי שייכנס חדור תקווה ורצינות לנתיבות הציור; כמה יתעשר בראייתו היום-יומית, כמה יתבצר בעצמאותו, כמה ישמח בשעות הפנאי שלו. אחת היא אם תרגיש שנפשך מתענגת על תפיסת ההרמוניה או על ההתבוננות בה, או שהיבטיהן השונים של בעיות נהדרות מגרים את שכלך, או שתסתפק בהנאה שמסב לך הניסיון להביט ולתאר את הדברים המשמחים שמול עיניך – את נופי האפשרויות מגביל רק קוצרם של החיים. בכל יום תוכל להתקדם. כל צעד עשוי להניב פירות. ולפנייך ישתרע שביל הולך ומתארך, הולך ועולה, הולך ומשתפר. אתה יודע שלעולם לא תגיע לסוף המסע. אבל הידיעה הזאת אינה מייאשת אלא רק מוסיפה להנאת הטיפוס ולתהילה שבצדה.

נסה זאת אפוא לפני שיהיה מאוחר, ואל תלעג לי. נסה זאת כל עוד גילך מאפשר לך להתגבר על הקשיים הראשוניים. למד די מן השפה בעודך בשיאך, כדי שיהא ביכולתך לפתוח את הספרות החדשה הזאת בפני מלאת ימך. טע לך גן שתוכל לשבת בו כשייתמו ימי העידור. אפשר שיהיה זה רק גן קטן, אבל תוכל לחזות בצמיחתו. שנה אחר שנה יפרח ויבשיל. שנה אחר שנה ייעשה מטופח יותר. העשבים השוטים ייעקרו. עצי הפרי ייגזמו ויכוונו. הפרחים יפרחו בצירופים מרהיבים מאין כמוהם. השמש תזרח שם גם באמצע החורף, ואור וצל ישחקו על השביל גם בימים בהירים של יוני.

עלי להודות שאני אוהב צבעים בהירים. אני מסכים עם רסקין⁶ שהוקיע את בני האסכולה האמנותית אשר "אוכלים עפרונות צפחה וגיר ומבטיחים לכל שהם טעימים וטהורים יותר מתותים ושזיפים". לא אעמיד פנים שאיני משוחד בנוגע לצבעים. אני שמח בשמחתם של הצבעים הבוהקים וצר לי באמת ובתמים על החומים המסכנים. כשאגיע לגן עדן אני מתעתד לבלות חלק ניכר ממיליון שנותי הראשונות שם בציור, וכך להגיע אל לב העניין. אבל תידרש לי שם פְּלִטָה עולצת יותר מזו שניתנה לי פה למטה. כתום וֶשְׁנִי יהיו מן הסתם הצבעים הכהים והקודרים ביותר בה, ומעליהם יהיה טווח שלם של צבעים חדשים ונפלאים שישובבו את העין השמימית.

ד המקרה זימנה אותי סתיו אחד לפינה מבודדת בריביירה הצרפתית, בין מרסיי לטולון, שם פגשתי צייר אחד או שניים, מתלמידיו של סזאן, שהתהדרו בשיטותיה של האסכולה הצרפתית המודרנית. הם ראו בטבע גוש של אור בוהק שצורותיו ומשטחיו חסרי חשיבות, יחסית, בלתי נראים כמעט, אך הוא קורן וזוהר בהרמוניות יפהפיות ובניגודי צבעים. הייתה זו חוויה מעניינת, בלי ספק, לראות פתאום את הדברים מזווית שונה כל כך. קודם לכן ציירתי את הים שטוח, במשיכות מכחול ארוכות ויציבות של צבע מעורבב, שגוניו היו קרובים מאוד זה לזה. כעת היה עליי לנסות לייצגו באינספור נקודות נפרדות ומעוינות ובכתמי צבע קטנים – צבע טהור, לעתים קרובות – כך שייראה יותר כמו מדרכת פסיפס מאשר כתמונה ימית. זה נשמע מוזר; אך אל תמהרו לפסול את השיטה. התרחקו צעדים אחדים ובחנו את התוצאה. כל אחת מנקודות הצבע הקטנות תופסת כעת את מקומה בתמונה הכללית. כל אחת בפני עצמה אולי בלתי נראית, אבל היא מפעילה קרינה חזקה, שהעין מודעת לה בלי שתזהה את מקורה. הביטו בכחולו של הים התיכון. כיצד תוכלו לתאר ולרשום אותו? בוודאי לא בצבע יחיד כלשהו שיוצר אי פעם. הדרך היחידה לחקות את העוצמה הבוהקת של הכחול הזה היא באמצעות המון הנקודות הזעירות בעלות הגוון השונה, שכולן עומדות ביחס נכון לתכנית השלמה. קשה? מרתק!

הטבע מתייצב מול העין בתיווכן של נקודות האור הבודדות האלה, שכל אחת מהן מפעילה את הרעידות האופייניות לצבעה. זוהרה של התמונה מותנה אפוא גם בתדירותן של הנקודות בכל אזור נתון של הבד, וגם ביחסן המדויק שלהן זו כלפי זו. רסקין כותב בספרו מרכיבי הרישום, שממנו כבר ציטטתי, כי "בציורי השמן הגדולים ביותר של טרנר, שמידתם עשויה להגיע עד שש או שבע רגל לרוחב ועד ארבע או חמש לגובה, לא תמצא ולו כתם צבע אחד, גדול כגרגר חיטה, שאינו נבדל מסביבתו". אבל הרכיבים הנבדלים של טרנר שונים מאלה של האסכולה הצרפתית המודרנית, משום שהם נובעים זה מזה באופן עדין ובלתי נראה כמעט, ואינם מופרדים זה מזה בגסות; יתר על כן, מכחולו של טרנר עקב אחר צורת האובייקטים שהתווה, ואילו ידידיו הצרפתים מתגאים תכופות בהתנגדותם המפורשת לכך. הם יעדיפו, למשל, לצייר ים במשיכות מכחול אנכיות ולא אופקיות; או גזע של עץ מימין לשמאל במקום מלמעלה

למטה. וזאת, כך אני מתרשם, כתוצאה מהתאהבות בתיאוריה, והקרבת האמת למענה מתוך נאמנות והערצה.

אבל אין ספק שאת חובנו העיקרי אנו חבים לאלה שהחיו, הבהירו והאירו באופן נפלא כל כך את ציור הנוף המודרני. אחרי הכל, מאנה ומונה, סזאן ומאטיס, עשו לציור מה שעשו קיטס ושלי לשירה, אחרי השלמות החגיגית והחמורה שמשלה ביצירות המאה השמונה-עשרה: הם החדירו באמנות הציור משב רענן של שמחת חיים; יפי עבודתם צף בעליצות באוויר התוסס.

איני מצפה שרבי-האמנים הללו ייחסו חשיבות גדולה במיוחד לדברי ההגנה שלי, ואף על פי כן עליי להודות במשיכה גוברת והולכת לעבודתם. אחד ממאפייני המחשבה הצרפתית הוא ביטוי בהיר ומדויק. השפה הצרפתית נעשתה כלי ביד הסגולה המצוינת הזאת. הצרפתים מדברים וכותבים על הציור באותו כשרון שבו הם מדברים וכותבים על אהבה, על מלחמה, על דיפלומטיה או על ביטחון. מונחיהם מדויקים ושלמים. על כן אין מוכשר מהם ללמד את תורתן של כל אחת מן האמנויות הללו. חושיהם הביקורתיים מפותחים עד כדי כך שהם עלולים לבלום מעט את ההישג; אבל הם משמשים אמצעי תיקון מצוין לאחרים, וגם לעצמם.

ידיד צרפתי לקח אותי פעם, אחרי שהתבונן בכמה ממריחותיי, לסיבוב בגלריות של פריז, והשתהה פה ושם. בכל מקום שעצר מצאתי את עצמי מול ציור שאהבתי במיוחד. הוא הסביר שקל היה לו לדעת, על סמך הדברים שניסיתי לעשות, אילו דברים מושכים את לבי. כיוון שמעולם לא התעניינתי בציורים עד שניסיתי לצייר בעצמי, לא היו לי דעות מוקדמות כלשהן. רק הרגשתי, מסיבות שלא יכולתי להבין, שאני אוהב אחדים הרבה יותר מאחרים. נדהמתי מיכולתו של אדם אחר לנבא בביטחון כזה, על בסיס התבוננות שטחית ביותר בעבודתי, טעם שמעולם לא גיבשתי לי במודע. ידידי אמר שאין זה רע לא לדעת דבר על ציורים, ולהוסיף התעניינות חדשה ועזה בציור לראש בוגר שהוכשר בתחומים אחרים. בראש כזה קיימים המרכיבים המאפשרים פיתוח טעם אמיתי באמנות, עם הזמן ובהדרכה מתאימה, בלי הפרעות בגין קונספציות פגומות. אני מקווה שזה נכון. החלק האחרון נכון בלי ספק.

ברגע שמתחילים לחקרו, הטבע כולו מעניין וטעון ביופי באותה המידה. פעם הראו לי ציור של סזאן, קיר חלק של בית שהצליח להספיג באורות ובצבעים העדינים ביותר. כעת, כשאני מביט בקיר או במשטח חלק מכל סוג שהוא, אני משתעשע לי לעתים קרובות בניסיון להבחין בין כל הצבעים והגוונים השונים שאפשר לזהות עליו, ובתהייה אם מקורם בהשתקפויות או

בחזותו הטבעית. אם תנסו זאת פעם, תוכו בתדהמה כשתראו כמה ואילו צבעים יפים ישנם אפילו בחפצים הרגילים ביותר, וככל שתאריכו ותעמיקו להתבונן בהם, תגלו עוד ועוד דקויות.

אבל זו אינה סיבה להגביל את עצמנו לאובייקטים ולמראות הפשוטים והרגילים ביותר. יופיו של מראה אינו נחוץ כמובן לציור יפה. לאמיתו של דבר, מקומות יפים באופן מלאכותי מכשילים לא אחת את הציור הטוב. הטבע אינו מסוגל לשאת תהליך כפול של ייפוי: שכבה על שכבה של אידיאליזם היא שפע מוגזם של דבר טוב. אבל נוף חי, אווירה מרהיבה, תאורה מקורית וקסומה, ניגודים מרשימים – כשכל אלה מכים בעין בעת ובעונה אחת – הם מעוררים עניין ולהט שלבטח ישתקפו בעבודתכם ויגרמו לה להיראות קלה יותר.

מעניין יהיה לתת לבר-סמכא אמיתי לחקור לעומק את החלק שממלא הזיכרון בציור. אנחנו מביטים באובייקט בריכוז גדול, ואז בפְּלָטָה, ואז בבד. המסר שמקבל הבד שוגר בדרך כלל שניות ספורות קודם לכן מן האובייקט הטבעי. אבל בדרכו עבר המסר בבית הדואר. הוא שודר בצופן. הוא הפך מאור לצבע. הוא מגיע אל הבד ככתב סתרים. רק כשהושם ביחס נכון לכל הדברים האחרים שעל הבד אפשר לפענחו, להבין את משמעותו, לתרגמו שוב מצבע סתם – לאור, והאור, הפעם, אינו מְשָׁל הטבע אלא מְשָׁל האמנות. כל התהליך הנכבד הזה מתרחש על כנפי הזיכרון או על גלגליו. הדימוי הנפוץ הוא של כנפיים – קלילות וזריזות, כמו פרפר העובר מפרח לפרח. אבל כל משא כבד וכל דבר שצריך לעבור דרך ארוכה, מוכרח לנוע על גלגלים.

כשמציירים באוויר הפתוח, רצף ההתרחשויות מהיר כל כך עד שתהליך התרגום אל תוך הצבע וממנו יכול להיראות לא-מודע. אבל כל ציורי הנוף הגדולים צוירו בין כתלים, תכופות זמן רב אחרי איסוף הרשמים הראשוניים. הקרח הנוצץ בקרנבל בהולנד או אור השמש הבוהק של ונציה או קמפניה שוחזרו בידי האמן ההולנדי או האיטלקי במרתף אפלולי. כאן נדרש אפוא זיכרון חזותי מרשים. אנו מפתחים לא רק את כוח ההתבוננות שלנו, אלא גם את כוח העברתו של הרישום – נשיאתו באמצעות מתווך חיצוני ושחזורו במשך שעות, ימים, אפילו חודשים לאחר שהמראה התפוגג ואור השמש כבה.

אחד מידידי סיפר לי שכאשר ויסלר⁷ לימד בפריז הוא הכריח את תלמידיו להתבונן במודל שלהם בקומת הקרקע, ואז לרוץ למעלה ולצייר את תמונתו חלק אחר חלק בקומה שמעל. ככל שגברה מיומנותם, העלה ויסלר את כני הציור שלהם קומה נוספת, עד שלבסוף דהרו הנבחרים עם הרושם שנצרו

בזיכרונם במעלה שש קומות, אל עליית הגג – ובלבם תפילה שלא יתפוגג בדרך. אפשר שאין זו אלא אגדה. אבל היא ממחישה היטב את חשיבותו של זיכרון מאומן ומדויק מבחינתו של האמן; ועוד היא מוכיחה, כמה מועיל יכול הצירור להיות כאימון לפיתוחו של זיכרון כזה.

אין תרגול טוב יותר לאמן המתחיל מלבחון ולבלוע ציור בעיניו, ואז, בלי להביט בו שוב, לנסות לשחזרו למחרת. דבר לא ימדוד באופן מדויק יותר את התקדמותם של ההתבוננות ושל הזיכרון. קשה עוד יותר לחבר תכנית חדשה ושלמה מהרבה רשמים נפרדים ואצורים היטב, ולו בעזרת סקיצות וציוני צבע. ובכל זאת, רק כך ציורי הנוף הגדולים – ורק כך אפשר לציירם. די בגודלו של הבד לשלול את האפשרות לטלטלו מחוץ לבית. האור החמקמק כופה מגבלת זמן נוקשה. לעולם לא ישוב ויופיע אותו האור עצמו. אי-אפשר לחזור לאותו מקום יום אחר יום בלי שהציור יבאיש. הצייר מוכרח לבחור בין רושם מהיר, טרי וחם וחי, אבל כזה שנועדו לו כנראה חיים קצרים בלבד, ובין מאמץ צונן, עמוק ועז של זיכרון, ידע וכוח רצון, שעשוי להימתח על פני שבועות רבים, ורק ממנו תוכל לצמוח יצירת מופת. אבל מוטב שלא לדאוג יותר מדיי בעניין אחרון זה. את התהליך הנפלא של בניית ציורים ובריאתם הניחו לרבי-האמנים שהוכשרו במרוצת שנות חיים של מסירות. אתם צאו לכם אל השמש ושִׁמְחו במה שענייכם ראות.

הציור מושלם בתור הסחת דעת. איני מכיר עוד דבר ששואב אליו את הרוח באופן שלם כל כך בלי לייגע את הגוף. יהיו אשר יהיו טרדות השעה או החששות מפני העתיד – כשמלאכת הציור קולחת, שוב אין להם מקום מאחורי מסך המחשבה. הם מתנדפים אל הצללים והאפלה. אור המחשבה מתמקד כל כולו במשימה שלפניו. הזמן מסתלק לו משם בנימוס, ורק לאחר היסוסים רבים תעז הארוחה הקלה להתדפק בזעף על הדלת. לפנים, כשנאלצתי לעמוד במשך מחצית השעה במסדר, או אפילו, לבושת, בכנסייה, הרגשתי תמיד שהתנוחה הזקופה אינה טבעית לאדם, שהיא מושגת רק בכאב רב ונשמרת רק ביגיעה ובקושי. אבל שום חובב ציור אינו מוצא כל טרחה, כל עוד נשמרת התעניינותו, בעמידה רצופה של שלוש או ארבע שעות מול כן הציור.

לבסוף אומר מילה על הציור כתמריץ לטיולים. אכן, אין כמותו לצורך זה. הוא ממלא כל יום במסעות גילוי ובעיסוק זול, נגיש, תמים, מרתק ומאושש. שאונו התפל של התייר מפנה את מקומו להנאה השלווה של הפילוסוף, שאותה מחזקת התחושה הכובשת של יזמה ומעש. לכל מדינה שבה זורחת השמש,

לכל חבל בכל ארץ, יש מוטיב משלהם. אורות, אווירה, חזות, רוח – כולם שונים; ולכולם הקסם המקומי. גם אם אינך צייר מבריק במיוחד, תוכל לחוש בהשפעת הנוף המנחה את מכחולך ובוחר אילו שפופרות להריק על הפלטה. גם אם לא תוכל לציירו כפי שהוא נראה לעיניך, תוכל להרגיש אותו ולדעת אותו ולהתפעל ממנו לנצח. אנשים שדוהרים ברכבת ברחבי אירופה ממקום עבודה או הנאה נוצץ אחד למשנהו, אנשים שחולפים – במחיר כבד – על פני סדרה של מלונות מפלצתיים וקרנבלים המוניים, אינם יודעים מה הם מחמיצים ובאיזה מחיר פעוט אפשר להשיג דברים יקרי ערך. הצייר משוטט ותועה לו בנחת ממקום למקום, מחפש ללא הרף תמונה זוהרת שאפשר ללכדה ולשאתה בבטחה הביתה.

כעת אני לומד לאהוב את מלאכת הציור גם בימים אפרוריים. אבל בנעוריי הנמרצים תבעתי לי את אור השמש. סר ויליאם אורפן⁸ יעץ לי לבקר באביניון בשל אורה הנהדר, ואין ספק שאין מרכז מענג ממנה לפעילותו של צייר מתחיל; ואחריה במצרים, העזה והבוהקת, המציגה לראווה גרסאות אינספור של תמה משולשת אחת – הנילוס, המדבר והשמש; או בארץ ישראל, ארץ שיופייה נדיר – יופי של טורקיז ולשם, הראוי בהחלט לטיפולם של אמנים אמיתיים, ומעולם לא צויר כפי שראוי לו. ומה עם הודו? האם מישוהו פירש אי פעם את תפארתה המבעיתה? אבל בעצם, כשהשמש זורחת, אין שום צורך להרחיק מעבר לגבולות ארצך. אין עזים כצבעי הפלדה המלוטשת והזהב בנחלים המפכים בהרריה של סקוטלנד; ובלונדון, בראשית כל יום ובסופו, מציג התמזה לפני תושבי העיר מראות של הוד ושל הדר שאין כמותם ליופי בעולם.

הערות

1. ג'ון מורלי (1838–1923), פוליטיקאי וביוגרף בריטי.
2. ויליאם שייקספיר, אנטוניוס וקליאופטרה, תרגם מאיר ויזלטיר (תל אביב: עם עובד, תשמ"ט), מערכה שנייה, תמונה שנייה, עמ' 67.
3. הייזל מרטין (1887–1935) הייתה אשתו השנייה של הצייר האירי הנודע ג'ון ליינר (1856–1941). היא דגמנה לפניו ברבים מציוריו – בין השאר כדמותה של "אירלנד" על שטרי הכסף הרשמיים של הרפובליקה האירית.
4. מתוך האפיגרף לספר Daniel Burleigh Parkhurst, *The Painter in Oil* (Boston: Lee and Shepard, 1898).
5. ג'וזף מלורד ויליאם טרנר (1775–1851), מן הידועים שבציירי בריטניה.
6. ג'ון רסקין (1819–1900), מבקר אמנות בריטי רב-השפעה. הציטוט לקוח מתוך הספר John Ruskin, *The Elements of Drawing* (New York: Dover, 1971). הספר פורסם לראשונה בלונדון בשנת 1857.
7. ג'יימס אבוט מקניל ויסלר (1834–1903), צייר אמריקני.
8. ויליאם אורפן (1878–1931), צייר בריטי, מן הידועים ביותר בתקופתו.